

ORYANTALİST DÜŞÜNCEDE HZ. PEYGAMBER'İ TANIMLAMA PARADOKSU VEYA ORYANTALİST TARAFSIZLAR

Şaban ÖZ*

ÖZET

Bu makalede, Batılı farklı dini-siyasi görüşlere sahip üç araştırmacının, Hz. Peygamber hakkındaki görüşlerini ele aldık. Onların bu görüşlerinden de ortaya çıkmaktadır ki, ilk dönemlerdeki sadece iftira ve hakaretler içeren metinlerin yerini, kısmî de olsa Peygamber'in saygı duyulan bir kişilik olarak kabulünün daha net görülmeye başlandığı metinler almıştır. Peygamber'i tanımlama konusunda yapılan iyi niyetli girişimlere rağmen, Hz. Peygamber'i tanımlama konusunda Batıdaki karmaşa devam etmektedir ve anlaşılın o ki, bu karmaşa daha uzun yıllar devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Orientalist, Peygamber, Auguste Bebel, Maxime Rodinson, Karen Armstrong

ABSTRACT

PARADOX IN ORIENTALIST OPINION ON THE PROPHET'S DESCRIPTION OR OBJEKTIVE ORIENTALISTS

In this article we dealt with the opininons about the Prophet of three different authors who have religious and political views. It is understood of their views that, the texts, in the first periods, include only slurs and insults, replaced with the texts in which we can clearly see the Prophet's respected personality partially. In spite of the goodwill enterprises that made about the description of Prophet, the complexity in the subject about the description of the Prophet continous and it is understood that it will also continue in long terms.

Key Words: Orientalist, Prophet, Auguste Bebel, Maxime Rodinson, Karen Armstrong

Resulullah'ın ilk vahye muhatap olmasından günümüze kadar İslam'ı temsil eden Doğu ile Hıristiyanlığı temsil eden Batı arasındaki ilişkiler, dönüşümlü olarak bir tarafın diğer tarafa tahakküm mücadelesi olarak geçmiştir. Müslümanların VIII. Yüzyılda giriştikleri fetih hareketi, Batının XI. Yüzyılda giriştiği

* Dr., Yıldızeli İHL, sabanoz@mynet.com

amansız, amansız olduğu kadar da kanlı Haçlı Seferleri, XV. Yüzyılda Osmanlı'nın bir nevi Hilal Seferleri, XX. Yüzyılda başlayan ve hâlâ devam eden Batının emperyalist sömürü hareketi ve Müslümanların direnişi. Bütün bu süreç dahilinde Doğu, Batı'nın dini ya da Peygamber'i konusunda derin tartışmalara girmemiş, İsa(as)'ın kimliği hiçbir zaman tartışma konusu yapılmamıştır. Henüz İslâm'ın Mekke döneminde İsa(as)'ın kul-Peygamber olduğu ilahî vahiy tarafından deklare edilmiş ve bu konu tevhid, risâlet, ba's gibi, icma konuları arasına girmiştir. Ne var ki, bütün bu süreç dahilinde Batı, İslam ve onun Peygamber'i hakkında bir türlü karar verememiş, Muhammed(sav)'ın kimliği hep tartışıla gelmiştir.

İlk dönemlerde -Avrupa tarihinin orta çağı- ilmi yetkinliği de uhdesinde tutan Kilise çevreleri, Peygamber'i, "Sapık", "Kafir", "Şarlatan", "Menfaatperest", "Mutezili bir Hıristiyan", "şehvetperest" ve hatta "Keşiş" gibi ifadelerle tanımlamaya çalışmıştır.¹ Batının günümüzü de içine alacak şekilde bütün bu dönemde Resulullah konusunda birleştiği tek nokta, onun asla Peygamber olmadığı ve vahye muhatap olmadığı hususuydu. Resulullah konusunda olduğu gibi Müslümanlarla Peygamberleri arasındaki ilişki hususunda da bir türlü karar verilememiş, Müslümanlar pekâlâ Peygamberlerine taptıkları ve ona ibadet ettikleri dile getirilebilmiştir. Orta çağ esaret anlatılarında, büyük bir zevkle Müslümanların ilahı² olarak gösterilen Hz. Peygamber'e yöneltilen bu iftiralarından, Batı -radikal çevreler hariç- ancak XIX. ve XX. Yüzyılda vazgeçmiş görünmekte, bu karalamalarını, biraz da kapitalizmin gereklerinden olsa gerek, satır aralarına gizlemeyi tercih etmiştir. Ne var ki, sorun hâlâ devam etmektedir ve asgarî düzeyde kendilerini tatmin edecek bir cevap henüz bulamamışlardır.

Son iki yüzyıldaki oryantalist çalışmalara paralel olarak Batı, geçmiş cevaplarını yine kendisi sorgulamış ve neredeyse Hz.

¹ Tarihi süreç içerisinde Batı'nın Hz. Peygamber'e bakış açısı konusunda bkz. Dermengheim, Emile, *Hız. Muhammed ve Risaleti*, çev: A. Ağırakça, İnsan Yay., İst. 1997, 15-18, 148-151; Rodinson, Maxime, *İslâm'ın Mirası-Batıyı Büyüleyen İslâm-*, çev: Cemil Meriç, Pınar Yay., II. Bsk., İst. 2003, 19-99; Armstrong, Karen, *Hız. Muhammed-İslam Peygamberinin Biyografisi-*, çev: Selim Yeniçeri, Koridor Yay., İst. 2005, 21-57.

² Schick, İrvin Cemil, *Avrupalı Esirler ve Müslüman Efendileri-Türk İllerinde Esaret Anlatıları-*, Kitap Yayınevi, İst. 2005, 142.

Peygamber'in biyografisini yazan her araştırmacı, eserinin girişine Batının Peygamber telakkilerine dair eleştirilerini yerleştirmiştir. Ne var ki, geçmişlerine eleştiri getiren bu yazarlar, dinî, siyasî ve felsefî anlayışlarına, kabullerine ve beslendikleri kaynaklarına göre, Peygamber'i tanımlamaya girişmekten çekinmemişlerdir. Aslına bakılırsa bu iki yüzyılda da verilen cevapların, sonuç itibarıyla önceliklerden pek de farkı yok gibidir ve hâlâ Batı Resulullah'ı "Peygamber" olarak değerlendirmeme konusunda ısrarcı davranmaktadır. Resule atıfla yapılan "dahi", "devrimci", "düşünür" gibi nitelermelerin de, aranan soruya cevap verme arzusundan öte bir samimiyetinden bahsetmek mümkün değildir. "*Şeytan Ayetleri*", kriz boyutunda olmasa da boykot boyutunda tepkilerin sürdüğü karikatürler, Müslüman azınlıklara gösterilen tahammülsüzlükler, Batının bu konudaki cevapsızlığının neticeleridir. Kilise çevrelerinin bu hakaretlere tepki vermek yerine, gösterilen tepkiyi yadırgamaları, Papa'nın, Hıristiyan ve Yahudileri ortak kaynağa irca ederken, Müslümanları zikretme zahmetine dahi katlanmaması, Batının kafa karışıklığından ziyade, ilk dönemlerdeki anlayışlarının gizliden gizliye devam ettiğinin işaretleridir.

Peygamberin kimliği konusundaki sorgulamaların, İslâmî çevrelerde, özellikle de siyasî/dinî akımlarda devam ediyor olmasından hareketle, Batının kendi içinde bu türden bir sorgulamaya girişmesini ve asırlardır henüz bir cevap bulamamasını gayet doğal karşılamak gerekir. Bu gün dahi, Şii, Sünnî, Hâricî gibi siyasî/dinî ekollerin, ılımlı, radikal, demokratik olarak nitelendirilen grupların, Resulullah'ın İslâm'daki dinî, hukukî ve siyasî konumunu sorgulaması aralıksız devam etmektedir ve anlaşılana ki, gelecekte de devam edecektir.

Batı dünyası son asırda Hz. Peygamber'in biyografisini ele alan onlarca kitap üretmiştir.³ Takdir edilir ki, bütün bu çalışmaların incelenmesi ve gayr-i Müslim çevrelerin Hz. Peygamber tasavvurlarının kategorize edilmesi bu gün için gereklilik arz etmektedir. Ancak biz burada, sadece fikir vermesi açısından, son yüzyılda bitaraf olduklarını iddia eden, farklı dinî temellerden gelen, üç araştırmacının, Resulün kimliğine dair verdikleri cevapları ve önerilerini incelemeye çalışacağız.

³ Bkz. Kavas, Ahmet, "Avrupalıların Hz. Muhammed'i Araştırma Merakı", *Kültür Dergisi*, Nisan 2006, 36-40.

Bu isimlerden birincisi, ünlü Alman sosyalisti Auguste Bebel(1840-1913)'dir. 1883 yılında kaleme aldığı eserin önsözünde Hıristiyanlığın kendisinden önceki kültür ve uygarlığı silip süpüren, inkarcı, unutturucu bir anlayış ve tutum izlediğini, ancak Rönesans'la beraber bundan vazgeçtiğini belirten Bebel,⁴ “*Bütün dinlerin, insanın eseri olduğu ve insan gereksinmelerinden kaynaklandığı olgusu*”na⁵ inanması hasebiyle, bütün dini düşüncelere eşit mesafede olduğunu söylemek mümkündür. Dinî tercihi olarak ise, “*Dinin en son ve en yüksek gelişmişlik basamağı*”⁶ olarak nitelendirdiği ateizmi belirtir.

Auguste Bebel'in, dinlerin kaynağı olarak beşer usunu sunması, kendisini Resulullah için de kaynak arayışına itmiş, sonuç itibarıyla de, Hıristiyan dünyadaki genel kanıyı kabul etmiştir; “*Henüz on iki yaşındayken Irak sınırındaki ve Mekke'ye oldukça uzak bir kent olan Basra'ya gitmiş, orada, bir Hıristiyan rahibi olan Bahira'yu tanımış, ayrıca kendi memleketinde de ana tarafından akrabası olan vaftizli bir Yahudi bilgin ile ilişkiler kurmuştu. Böylece, onu ileriki yıllarda da etkileyecek olan düşünceler ile tanışmış oluyordu*”⁷ Bu görüşünü de, “*Muhammed, Medine'de Hıristiyan ve Musevi Dininin görüş ve âdetlerini Arapların putperest görüşleri ile kaynaştırmasından oluşan din sistemini geliştirmeye koyuldu*”⁸ iddiası ile perçinlemeye çalışmıştır. Onun, Peygamber'in kendisini dinsel görüşlere, düşüncelere kaptırmasını, *Haceru'l-Esved*'in yerine konmasında oynadığı rolün etkinliğinden bahsetmesi ise oldukça ilginçtir.⁹

Bebel'in, İslâmiyet'in Hıristiyan ve diğer dinlerin bir karışımından ibaret olduğu konusuna inancı tamdır¹⁰ ve bunu değişik yerlerde ifade etmiştir. Nitekim bu iddiasına dayanarak, Ahiret inancını, “*Muhammed'in, ölümden sonraki hayat öğretisini Hıristiyanlardan aldığı apaçık görülmektedir; ancak o, bu hayatı kendi tarzında Arap halkının beğenisine göre tasarlayıp canlandırmış-*

⁴ bkz. Bebel, Auguste, *Hız. Muhammed ve Arap Kültürü*, çev: Veysel Atayman, Alan Yay., İst. 1997, 6.

⁵ Bebel, 7.

⁶ Bebel, 10.

⁷ Buradaki Basra'dan kastın Busra, Yahudi bilginden kastının kim olduğu ise muammadır. Bebel, 25.

⁸ Bebel, 27.

⁹ Bebel, 26.

¹⁰ Bkz. Bebel, 31.

tır...”¹¹ şeklinde açıklamaktadır. Hâliyle, Kur’ân’ın, Peygamber’in sözlerinden ibaret olduğunu savunmasına da fazla şaşırılmaması gerekir.¹² Vahiy olgusunu ise, sanrı ile açıklamaya çalışan Auguste, bunu Peygamber’in zekasına yormaktadır; “*Muhammed’in sanrılarında sonra açıkladığı ayetler birleşerek Kur’ân’ı oluşturmuşlardır. Bu bağlamda Muhammed’in oldukça zeki bir yol izlediğini görüyoruz. O zamana kadar kendisine ilişkin herhangi bir ayetin bulunmadığı bir olayla karşılaşınca, bir açıklama yapmadan bir sonraki sanrıyı beklemiş ve ancak ondan sonra açıklama yapmış...*”¹³

İnsanlık tarihindeki bütün hâdiseleri ekonomi/maddi gerekçelerle açıklamaya çalışan Marksist tarih felsefesi Bebel’de net bir şekilde görülmektedir. Ahiret inancını, “*...Aslında fizik ötesi bir gelecekte öte dünyaya ve hayata yönelik spekülasyon,encil sonsuza dek yaşama arzusunun yalnızca değişik bir ifadesidir. Aşkınlığa(fizik ötesi) inanan idealistler, en büyük maddiyatçılardır*”¹⁴ diye açıklarken, Hz. Peygamber’in Hz. Hatice ile evlenmesi konusunda da, farklı bir şey dile getirmemiş, evliliğin maddi beklentilerle gerçekleştirildiği görüşünü tekrarlamıştır.¹⁵ Ne var ki, Peygamberi tanımlarken dile getirdiği, “*...çok sade, alçak gönüllü, gözü tok bir hayat sürdürmekle kalmayıp, kendisi ile kabilenin öteki insanları arasında en ufak bir biçimsel farka olanak tanımayordu*”¹⁶ şeklindeki sözleri ile çelişkiye düştüğünün farkında değildir.

Bebel’in, Hz. Peygamber hakkında, “*Asya’nın o güne dek çıktığı en büyük adam ve dünyanın gördüğü en büyük adamlardan biriydi*”¹⁷ sonucuna ulaşması en azından çağı için büyük açık yürekliliktir. Çalışmasını Batılı kaynaklarla/söylentilere dayandırdığı anlaşılan Bebel’in bütün olumsuz görüşlerine karşın, Resulün büyüklüğünü itiraf etmesinde, ateist düşüncenin etkin olduğunu söyleyebiliriz. En önemli özelliklerinin, ortaya çıktıkları toplumların inançlarına tepki olarak, karşıt dinî görüşü öne çıkarmak olan ateistlerin genel tavrı, Auguste Bebel’de de görül-

¹¹ Bebel, 46.

¹² Bebel, 87.

¹³ Bebel, 28.

¹⁴ Bebel, 46.

¹⁵ bkz. Bebel, 25.

¹⁶ Bebel, 35.

¹⁷ Bebel, 36.

mektedir. Onun, içinde bulunduğu Hıristiyan dinine karşı, İslâmiyet'i savunması da¹⁸ aslında Müslüman toplumlardaki Ateistlerin(Müslüman Ateistler) Hıristiyanlığı, Hıristiyan toplumlardaki Ateistlerin(Hıristiyan Ateistler) İslamiyet'i övmesi ile alakalı bir durumdur. Dolayısıyla bu kitabı hiçbir zaman Peygamber'e veya Müslümanlığa bir övgü olarak telakki etmemek gerekir. Yazarın gayesi İslâm'a övgü değil, Hıristiyanlığa yergidir.¹⁹

Batıdaki söylenceleri çok ciddiye almasından dolayı eserinde bir çok tarihi malumat hataları yapan²⁰ Bebel'in, Hz. Peygamber konusunda net bir cevaba ulaştığını söylemek zordur. Peygamberin, konum ve amacını maddiyatla açıklama gayretinde iken, kişilik olarak, "*Büyük İnsan*" tanımlamasına gitmesi de, içinde bulunduğu çelişkinin ifadesidir.

İkinci olarak ele alacağımız kişi, anti-Siyonist düşüncelere sahip Yahudi Marksist ünlü Fransız İslam araştırmacısı Maxime Rodinson(1915-2004)'dur.²¹ Onun Resulullah hakkındaki görüşlerini, Türkçe'ye Atilla Tokatlı tarafından çevrilen, *Hazreti Muhammed* isimli çalışmasından takip etmeye çalışacağız.

Rodinson, Hz. Peygamberin Nübüvvet öncesi dinî tecrübesi konusunda klasik oryantalist düşünceyi benimsemiş gibidir; "...Müslüman rivâyetleri, Muhammed'in doğduğu şehirdeki pagan dinlerle hiçbir ilişkisi bulunmadığını iddia eder. Bu hiç de doğru olmasa gerektir ve Peygamber'in daha sonraki hayatında rastladığımız net işaretler, herkes gibi onun da babalarının dinine bağlı bulunduğunu göstermektedir. Bir başka yerde, tanrıça Uzza'ya bir koyun kurban ettiği rivâyet edilir..." dedikten sonra Zeyd b. Nüfeyl hâdisesine atıfta bulunur ve Hz. Peygamber'in Hums [?] tarikatı-

¹⁸ Bkz. Bebel, 29-31, 88-89, 100-102, 108-109, 141-142.

¹⁹ Maxime Rodinson bu durumu; "Sömürgeciliğe karşı olan sol-ister Hıristiyan olsun, isterse dinsiz-bir aşırılıktan başka bir aşırılığa düşerek, çok kere, İslâmiyet'i ve İslam dünyasındaki çağdaş ideolojileri yüceltiyor..." şeklinde ifade etmektedir. Bkz. Rodinson, *İslâm'ın Mirası*, 95.

²⁰ Buna bir örnek verecek olursak; "Çekişme öylesine kızıştı ki, sonunda Muhammed'in hayatını tehdit etmeye başlayınca, o da Mekke'den birkaç mil uzaktaki mağaraya sığınmak zorunda kaldı; burada, onu daha önce Mekke'de kendi gücüyle korumuş olan amcası Ebu Talib, gerekli yiyeceği içeceği sağlayarak ona yardımcı oldu", 21. Ayrıca bkz. Bebel, 27, 33, 37, 44.

²¹ Rodinson hakkında, 23 Mayıs 2004'de ölümü münasebetiyle Douglas Johnson tarafından, 3 Haziran 2004 tarihli *The Guardian*'da bir tanıtım yazısı kaleme almıştır. Ayrıca bkz. Kavas, Ahmet, "Maxime Rodinson (1915-2004)", *İslâm Araştırmaları Dergisi*,(2004) XII, 63-66.

na bağlı olduğunu söyler.²² Burada Rodinson'un içine düştüğü çelişki aşıkardır. İlk önce Peygamber'in pagan dinlerle ilişkisi olmayan Müslüman rivâyetlerini reddederken daha sonra yine Müslümanların naklettikleri rivâyetleri kabul etmiştir. Anlaşılan o ki, Rodinson'un rivâyetler arasındaki tercih gerekçesi bilinç altında yatan ön kabulleridir.

Peygamber'in, okuma-yazmayı öğrendiğini söyleyen Maxime,²³ Hz. Peygamber'in iç dünyasını, Freud'un ileri sürdüğü "*insani eğilimler*" ile açıklama yoluna gider ve bir takım psikik değerlendirmelerde bulunur. Ve hâliyle Freud gibi cinsellik temeline dayanarak, bir çok hâdiseyi Peygamber'in şehvet arzusu ve erkek çocuğu olmayışına bağlar.²⁴

Rodinson da, İslâm'ın kaynağı konusunda genel kanıyı benimsemekte ve yeni arayışlar içerisine girme zahmetine katlanmamaktadır; "*Muhammed, yabancı bir dil konuşan ve 'eskilerin efsaneleri'ni anlatan kimseleri dinlemekle ve kaale almakla suçlanmaktadır...*" Allah, Cennet, Cehennem, Nübüvvet gibi fikirlerin bu hikayelerden neşet ettiği görüşünü tekrarlayan Rodinson'un,²⁵ bölgede ortaya çıkmış peygamberlerden bahsetmesi babında Müseylime'nin nübüvvet iddiasının Hz. Peygamber'den önce olduğu savı ise oldukça dikkat çekicidir.²⁶ Kur'an'daki tasvirlerin kaynağını kutsal kitaplar,²⁷ Müslüman ibadetlerin kaynağını da doğu Hıristiyanları²⁸ olarak gösteren Rodinson'un çıkış noktasını, diğer Batılı biyografi yazarlarının da çok sevdikleri, İslâmiyet'te Yahudi ve Hıristiyan etkisi nazariyesi oluşturmaktadır. Öyle ki, Hira'daki tefekkürü dahi, "*Yahudi ve Hıristiyan tarik-i dünyaların ilham ettiğini*"²⁹ gündemine alır.

Rodinson'un da, kendisinden önce oluşturulan, İslâm hakkındaki Batı söylencelerini tarihî gerçeklikler olarak tekrarlaması, ünlü İslam araştırmacısından beklenmeyecek kadar acemicedir; "...Her yıl milyonlarca Müslüman bu geceyi[Kadir] bekler.

²² Rodinson, Maxime, *Hazreti Muhammed*, çev: Atilla Tokatlı, Sosyal Yay., İst. 1994, 41-42.

²³ Rodinson, 42.

²⁴ Bkz. Rodinson, 46-51.

²⁵ bkz. Rodinson, 52-53.

²⁶ bkz. Rodinson, 54-55.

²⁷ Rodinson, 71.

²⁸ Rodinson, 90.

²⁹ Rodinson, 57.

Çünkü o gece belli bir an gelip gök yüzünün açılacağı, esrarengiz bir ışığın yeryüzüne doğru süzüleceği ve bu ışığı gören kimsenin muradına ereceği inancı vardır.”³⁰

Maxime Rodinson, Peygamber’in aldığı vahyin mahiyeti konusunda ise yine, psikolojik bir kısım değerlendirmelerde bulunarak bunu bilinçaltı ile ilişkilendirir; *“Demek ki, Muhammed’in sorguya çektiği Yahudi ve Hristiyanlardan, olağanüstü varlıklar görüp işitmiş olması pekâlâ mümkündür. Gerçek yaşantısındaki unsurların, düşünce ve rüyaların temel malzemesini, bir vakitler dinleyici olduğu konuşmalarla ilgili anılarının, bilinçaltından dağılıp çözüldükten sonra yeni yeni şekiller içinde ve başka bir planda hiç işitmedik gibi gelen sözler halinde tezahüründe ve bu ‘yeni’ sözlerin, başkaları tarafından işitilmemesine rağmen kendisine kesin bir gerçeklik duygusu vererek, tamamıyla nesnel ve dış dünyaya ait bir etkinliğin delilleri olarak görünmesinde, bu gün biliyoruz ki, pek de anlaşılmasın bir yan olmasa gerektir.”³¹*

Bir çok konuda olduğu gibi Resulullah’ın, en son hicret etmesini de oldukça garip bir gerekçeye bağlar; *“Medine’de tek başına gelen bir kaçak gibi karşılanmak istemiyordu. Uzaklaştığı zaman bazı kimselerin Mekke’den ayrılmayacaklarını hesaplamıştı. Göç edenlere bizzat nezaret ediyor, gönülsüzleri inandırıp yola çıkarıyordu. Gerektiği zaman sert davranıyor işi hallediyordu. Sonunda göç edecek kimse kalmadığını görünce de kendisi yola çıktı”³²* Ancak burada açıklanması gereken mesele, Hz. Peygamber’in elinde hiçbir yaptırım aracı olmaksızın onları nasıl göçe zorlayabildiğidir.

Peygamberimizin üstünlüğünü *“silahlı bir peygamber”* oluşuna ve *“yaşadığı ülkenin şartlarına”* bağlayan Rodinson,³³ eserinde sık sık tuhaf denilebilecek çıkarımlarda bulunmuştur. Hâlid b. Saîd’in Müslüman olmasını asi gençlik psikolojisine, Osman b. Affân’ın Müslümanlığını ise Resulün kızı Rukiyye’ye olan aşkına bağlar.³⁴ Bununla da iktifa etmeyen Rodinson’un, Hz. Ali’nin, katli konusunda söyledikleri ise tam manası ile bir fecaattir; *“...Şurası bir gerçektir ki Ayşe, Ali’nin kendisi hakkındaki sözlerini*

³⁰ Rodinson, 60.

³¹ Rodinson, 63.

³² Rodinson, 101.

³³ Rodinson, 126.

³⁴ bkz. Rodinson, 78.

*unutmamış ve hiçbir zaman affetmemiş ve yirmi yıl[?] sonra Ali'yi bir katilin hançerine kurban ederek intikamını almıştır*³⁵

İslâmî hareketin temeline Hz. Peygamber'i koyarak onun büyüklüğünü itiraf eden Rodinson,³⁶ Peygamberimizin değişik din ve kişilerce nasıl algılandığını anlatır³⁷ ve bu konuda değerli bir yorum sunmaktadır; “*Görüyoruz ki, herkes Muhammed'de kendi öz(veya çağsal) kaygı ve problemlerinin yankısını aramış, anlamadığı yanını yok saymış ve kendi tutkularına, fikirlerine ya da hayallerine göre biçimlendirmiştir*”³⁸ Onun bu yorumuna, kendisini de dahil etmek suretiyle katıldığımızı belirtelim.

Maxime Rodinson'un, Peygamberimiz için son sözü, bir nevi Batıdaki Peygamber konusundaki anlayış karmaşasının ve anlam deformasyonunun ifadesi gibidir; “*Bu karmaşık ve bu çelişkiler, bu kuvvet ve zaaf lar karşısında neden şaşkınlığa düşelim yani? İşin ucunda, Kureyş kabilesinden Muhammed İbn Abdullah da bizim zaaf larımızla zayıf, bizim gücümüzle güçlü bir insandı. Sözün kısası, kardeşimizdi*”³⁹

Rodinson, klasik oryantalist düşünceyi bir çok noktadan sürdürmesi, satır aralarında Peygamberimize ve tarihi şahsiyetlere karşı hakaretvâri ifadeler kullanması, herhangi bir kaynağa dayanmayan hurafe bilgileri aktarmadaki rahatlığı ve anlatımlarında bilim adamına yakışmayacak derecede alaycı bir üslup takınması, klasik Batı geleneğini devam ettirdiğinin işaretleridir. Ancak bazı konularda getirdiği orijinal yorumlar, bir çok müsteşriğin saldırdığı hususları, dönemin şartları muvacehesinde değerlendirmeye çalışması ve Resulullah'ın büyüklüğünü ikrarı, kendisini bu gelenekten ayıran temel öğelerdir.

Ele alacağımız üçüncü araştırmacı ise, 1944 yılında İngiltere'de doğan, 1962-1969 yıllarında rahibelik de yapmış olan Karen Armstrong'dur. Dinî inancı olarak 2000 yılında yaptığı bir söyleşide, monoteist olduğunu, üç İbrahimî dinden de etkilendiğini belirten ve aslında görünüş olarak farklılıklar içerse de bütün inançların aynı şeyi söylediğini ifade eden Armstrong'un,⁴⁰

³⁵ Rodinson, 156.

³⁶ Rodinson, 219.

³⁷ bkz. Rodinson, 219-221.

³⁸ Rodinson, 221.

³⁹ Rodinson, 222.

⁴⁰ bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong.

1991 yılında yazdığı Peygamberimizin biyografisi ile ilgili kitabı geçen yıl Selim Yeniçeri tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.⁴¹ Kendisinin en liberal ve hoşgörülü çevrelerde bile İslamiyet ile ilgili karşılaştığı ön yargılardan rahatsızlık duyduğunu dile getiren Armstrong'un, bu çalışmasında dikkati çeken en önemli husus, Hıristiyanlara karşı İslamiyet'i, Müslüman bakış açısıyla savunmuş olmasıdır. Armstrong, İslâmiyet'e yöneltilen eleştirileri Hıristiyan dünyadaki benzerleri ile kıyaslamış ve bu konuda Batının çifte standardına dikkat çekmiştir.

Orta çağda Batının İslâm'a karşı takındığı tutumu şizofrenik bir tepki olarak tanımlayan Karen,⁴² Nebiyi anlama konusundaki tutarsızlığı; "*Hiyerarşi zihin yapılı Orta Çağda, İslâm dinini eleştiren bazıları Hz. Muhammed'i köleler ve kadınlar gibi aşağı sınıf insanlara fazla özgürlük tanımakla suçlamıştı. Bu tutum şimdi tersine dönmüştü ama bunun nedeni İslâm'ı daha iyi anlamamız değil, kendi çıkarlarımıza uymasındı*"⁴³ şeklinde ifade ederken, Batının İslâm konusunda bir türlü karar verememesi konusunda ise, "*İslâm'a karşı nefretimizi ifade etmek için sürekli yeni şablonlar üretilip duruyoruz...*"⁴⁴ demektedir. Armstrong'un Hz. Peygamber konusundaki Batı'ya teklifi; "*Kendi insanlarına barış ve medeniyet getirmiş ruhsal bir adam*"⁴⁵ ve "*...Kutsallık konusunda Hıristiyan beklentilerimizi bir kenara bırakabilirsek, karşımıza Allah aşkıyla yanan ve karmaşık yapılı bir insan*"⁴⁶ dır. Onun bu teklifi aslında Batının bu konudaki açmazlarının ifadesinden öte bir şey değildir ve pek de kabul edileceğe benzememektedir.

Armstrong da, Kur'ân'ın kaynağı konusunda kendisinden önce oluşturulan geleneği devam ettirmiştir; "*Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Muhammed bu tercümeden haberdar edilmişti. Çünkü Kur'ân, İsa'nın kendisinden sonra, "Ahmed" adında başka bir Peygamberin daha geleceğini ve mesajı onaylayacağını söylediğini bildirmektedir.*"⁴⁷ Muhtemelen kitabında sık sık atıfta bulunduğu

⁴¹ Armstrong, Karen, *Hz. Muhammed-İslam Peygamberinin Biyografisi*-, çev: Selim Yeniçeri, Koridor Yay., İst. 2005.

⁴² bkz. Armstrong, 33; Dante'nin İlahi Komedyası'nı da bu şizofreniye bağlamaktadır. Bkz. Armstrong, 199.

⁴³ Armstrong, 49.

⁴⁴ Armstrong, 56.

⁴⁵ Armstrong, 57.

⁴⁶ Armstrong, 69.

⁴⁷ Armstrong, 99; Ayrıca bkz. 229, 249.

Rodinson'dan etkilenecek, ibadet konusunda da aynı tavrı sergilemektedir; "Bu uygulama, muhtemelen Suriye çöllerinde yaşayan Hristiyan rahiplerinden alınmıştır..."⁴⁸ Onun, bütün objektifliğine ve samimiyetine rağmen Resulullah'ın nübüvvetini ikrar etme yerine başka çözümler aramaya girişmesinde de, bu geleneğin tesirinden kurtulamaması yatmaktadır. Öyle ki bu çözümler arasında kehanetlerin varlığına dahi yer vermiş olması oldukça şaşırtıcıdır.⁴⁹

Karen Armstrong'u geçmiş oryantalist zihniyetten ayıran en önemli nokta, asırlardır süregelen eleştirileri olduğu gibi tekrarlamak yerine olaya Müslümanların nazarından bakması ve bunu cevap olarak sunmasıdır. Resulün Hz. Hatice ile evliliği süresince başka biriyle evlenmemesi konusunda; "İlerleyen yıllarda onu çok evliliğe düşkün olmakla suçlayanlar için bu önemli bir gerçektir"⁵⁰ derken aynı konuyla ilgili olarak başka bir yerde de, "İncil, Kral Davut'un seks maceralarını ya da Kral Süleyman'ın muhteşem haremینی eleştirir gibi görünmemektedir. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in bu konuda eleştirilmesi bir hayli gülünçtür"⁵¹ diyerek Batıya genel bir eleştiri yöneltmektedir. Çok eşliliği de Uhud savaşı sonrası hamiye muhtaç kadınlar için vaz' edildiğini savunan Armstrong'un,⁵² İslam'ın diğer dinlere gösterdiği hoşgörüyü övmesi,⁵³ İslâm'daki cihad kavramını; "Hz. Muhammed ve ilk Müslümanlar hayatlarını korumak için savaşmışlardı ve şiddetin kaçınılmaz olduğu bir amacı izliyorlardı"⁵⁴; "İslam zulme ve adaletsizliğe karşı savaşmayı tercih etmektedir"⁵⁵ ve "Batılı eleştirmenler, cihat yüzünden İslam inancını saldırgan bir din olarak tanımlarken, Hz. Muhammed'in barış teolojisini de dikkate almalıdırlar"⁵⁶ şeklinde açıklaması, kadının miras hakkı ve tanıklığı konusunda Batıya ders verir nitelikteki sözleri,⁵⁷ şüphe yok ki, onu diğerle-

⁴⁸ Armstrong, 142.

⁴⁹ bkz. Armstrong, 100.

⁵⁰ Armstrong, 100-111.

⁵¹ Armstrong, 208.

⁵² bkz. Armstrong, 277-278.

⁵³ Armstrong, 121, 306.

⁵⁴ Armstrong, 243.

⁵⁵ Armstrong, 250.

⁵⁶ Armstrong, 326.

⁵⁷ "Bir kadının tanıklık yapabilmesi ya da kendi adına miras hakkı olması fikri son derece şaşırtıcı ve hatta bazıları için akıl almazdı. Hristiyan Avrupa'da kadınların benzer haklara sahip olabilmesi için on dokuzuncu yüzyıla kadar

rinden ayıran olumlu yanlarıdır. Buna karşın o da, ilginç yakıştırmalar yapmaktan kurtulamamıştır; “...610 yılında Ramazan’ın on yedinci gecesini Tanrı ile karşılaştı”⁵⁸; “İslam dininde Cebrail, gerçeğin ruhudur, yani Tanrı kendisini onun aracılığı ile insanoğluna gösterir”⁵⁹

Yazar, Batı’nın aşıladığı Peygamber imajına atıfta bulunurken, bir nevi Batının başlangıçtan beri hiç değişmediğini de vurgular; “Bizler Batıda asırlar boyunca Hz. Muhammed’i, asık suratlı, acımasız bir savaşçı ve duygusuz bir politikacı olarak gördük, oysa son derece nazik ve duygusal bir adamdı”⁶⁰ Armstrong’un, Resulullah’la Hz. İsa’yı karşılaştırırken söylediği sözleri ise Batı dünyasını -en azından kiliseyi- oldukça kızdıracak cinstendir; “İncil’deki İsa’nın yaptığı gibi dağlarda vaazlar vererek ve şifa dağıtarak dolaşmak yerine, Hz. Muhammed toplumunu yeniden biçimlendirmek için zorlu bir politik mücadelenin ortasına atılmış...”⁶¹

Karen Armstrong’un, Doğu ve Batının menşesi konusundaki yaklaşımlarını kıyaslarken ulaştığı sonuç ise, bir nevi XVI. Benedict’in ortak köken olarak sadece Yahudi ve Hıristiyanları zikretmesinin nedenini on beş yıl önceden açıklar gibidir; “Gerçek şu ki, İslam ve Batı dünyaları, ortak bir geleneği paylaşıyorlar. Hz. Muhammed Peygamber’in zamanından bu yana Müslümanlar bunun farkındaydı ama Batı bir türlü kabullenemedi”⁶²

Sonuç

Her ne kadar, Batının Peygamber’i inkar etme konusundaki tarihi geleneğe mensup olmalarına, satır aralarında art niyetli olmadığına inandığımız bir takım hakaret ifadelerine yer veremelerine ve hatta bir çok tarihsel gerçeklikten mahrum olmalarına rağmen, kilise çevresinden olmayan bu üç farklı araştırmacı (Fransız-sosyalist-ateist, Alman-Marksist-Yahudi ve İngiliz-Feminist-monoteist) Hz. Peygamber hakkında -en azından bünyüklüğünü itiraf babında- daha bitarafâne yaklaşabilmişlerdir. Onların bu görüşlerinden hareketle Batı dünyasının, Hz. Pey-

beklemek zorunda kaldıklarını unutmamak gerekir” Armstrong, 279. Ayrıca bkz. Armstrong, 304, 333, 335, 351.

⁵⁸ Armstrong, 114.

⁵⁹ Armstrong, 115.

⁶⁰ Armstrong, 338.

⁶¹ Armstrong, 366.

⁶² Armstrong, 389.

gamber'i tanımlama konusunda yeni bir merhaleye ulaştığı iyimserliğine kapılacak değiliz. Ne var ki, ilk dönemlerdeki sadece iftira ve hakaretler içeren metinlerin yerini, artık hakaret ve suçlamaların satır aralarına çekildiği, Hz. Peygamber'in saygı duyulan bir kişilik olarak kabulünün daha net görülmeye başlandığı metinler almıştır. Buradaki kastımızın ilmi muhitler olduğunu, yoksa provokatif bir takım eylemlerin bittiği gibi bir neticenin çıkarılmaması gerektiğini de ifade edelim. Yoksa, Batının tarihî bilinç altındaki “*Arabofobia*” ve “*Islamofobia*” yaşadığı müddetçe, bu tür eylemlerin devam edeceği, yeni “*Şeytan Ayetleri*”nin, yeni karikatürlerin çizileceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Armstrong, Karen, *Hz. Muhammed-İslam Peygamberinin Biyografisi*, çev: Selim Yeniçeri, Koridor Yay., İst. 2005

Bebel, Auguste, *Hz. Muhammed ve Arap Kültürü*, çev: Veysel Atayman, Alan Yay., İst. 1997

Dermengheim, Emile, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, çev: A. Ağırakça, İnsan Yay., İst. 1997

Kavas, Ahmet, "Avrupalıların Hz. Muhammed'i Araştırma Merakı", *Kültür Dergisi*, Nisan 2006

-----, "Maxime Rodinson (1915-2004)", *İslâm Araştırmaları Dergisi*,(2004) XII, 63-66.

Rodinson, Maxime, *Hazreti Muhammed*, çev: Atillâ Tokatlı, Sosyal Yay., İst. 1994

-----, *İslâm'ın Mirası-Batıyı Büyüleyen İslâm-*, çev: Cemil Meriç, Pınar Yay., II. Bsk., İst. 2003

Schick, İrvin Cemil, *Avrupalı Esirler ve Müslüman Efendileri-Türk İllerinde Esaret Anlatıları-*, Kitap Yayınevi, İst. 2005

http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong.